

Frauderisico-inventarisatie 2022

Team Finance & Control Werk & Inkomen Lekkstroom

Aanleiding

Iedere gemeente of een Gemeenschappelijke Regeling heeft te maken met frauderisico's, die deels wel en deels niet voorkomen kunnen worden. De publieke sector is afgelopen jaren diverse malen opgeschrikt door fraudesignalen.

Verstegen accountants heeft in de managementletter van 2021 geadviseerd om organisatie-brede frauderisico-inventarisatie op te stellen. Daarnaast wordt geadviseerd om deze inventarisatie te delen met het bestuur en fraudebeheersing te borgen in de reguliere planning & Control cyclus. Deze frauderisico-inventarisatie zal jaarlijks worden geactualiseerd.

Risicoanalyses hebben vooral toegevoegde waarde voor de organisatie zelf. Het identificeren van bedrijfsrisico's en het inschatten van de impact en de kans dat deze risico's zich zouden kunnen voordoen is van belang voor de organisatie om naar eigen maatstaven in control te zijn.

Het eerste deel van de frauderisico-inventarisatie is beschrijvend. Aan de orde komt wat onder fraude wordt verstaan en welke factoren er spelen bij frauderisico. Als laatste beschrijvende deel wordt weergegeven welke algemene maatregelen er binnen WIL aanwezig zijn in het kader van fraudepreventie.

De frauderisico-inventarisatie is als afzonderlijk schema bijgevoegd en is de uitkomst van een analyse van frauderisico's per financieel proces, het inschatten van waarschijnlijkheid en impact en een inschatting van restrisico's en indien nodig aanvullende beheersmaatregelen om geïnventariseerde restrisico's af te dekken.

Wat is fraude?

Volgens de standaarden van accountants (NV COS):

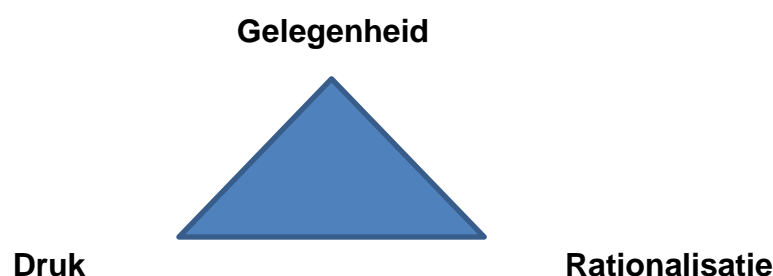
- Een opzettelijke handeling
- Door één of meer leden van het management, met governance belaste personen, werknemers of derden
- Waarbij gebruik wordt gemaakt van misleiding
- Ter verkrijging van een onrechtmatig of onwettig voordeel te verkrijgen"

Voorbeelden van fraude zijn: Valsheid in geschrifte. Diefstal, boekhoudfraude corruptie (vriendjespolitiek) en misbruik & oneigenlijk gebruik.

Fraude kan zich zowel intern voordoen (door medewerkers) als extern (leveranciers, burgers).

De fraudedriehoek

De factoren die een belangrijke rol spelen bij het ontstaan van fraude zijn:

1. **Gelegenheid**: Omstandigheden die kans geven voor het plegen van fraude zoals bijvoorbeeld slechte beveiliging, ontbrekende of ineffectieve controles, of de afwezigheid van beleid of sancties in een organisatie. Van belang is dat gelegenheid met interne beheersingsmaatregelen te beïnvloeden is.
2. **Motivatie/druk**: De reden, prikkel of stimulans om fraude te plegen zoals bijvoorbeeld geld, ideologie of dwang. Vanuit de organisatie of vanuit privé situatie wordt druk opgelegd die tot fraude kan leiden (prikkel). Het zijn factoren die druk verhogend werken en daarmee een verhoogd frauderisico voor een organisatie veroorzaken.
3. **Rationalisatie**: Het vermogen om het plegen van fraude te rechtvaardigen. In feite is dit het goedpraten van fraude *“ik heb het risico meerdere keren aangekaart maar ze doen er niets aan”* Of *“ze hebben toch genoeg geld”* Het goede voorbeeld van leiding en bestuur is essentieel, zodat er intern geen voedingsbodem voor rationalisatie ontstaat.

Maatregelen tegen fraude

Om fraude tegen te gaan kunnen maatregelen worden genomen:

- Hard controls
- Soft controls

Hard controls

Hard controls zijn de interne beheersingsmaatregelen inclusief functiescheiding en overige onvervangbare interne controle maatregelen. Deze maatregelen worden genomen om gewenst en ongewenst gedrag direct of indirect af te dwingen. Door het afsluiten van de voorraadkast wordt ongewenst gedrag als diefstal bemoeilijkt.

Soft controls

Soft controls zijn maatregelen om het gedrag van medewerkers en culturele aspecten binnen organisaties te sturen. Het zijn beheersmaatregelen die invloed hebben op de motivatie, loyaliteit, integriteit, inspiratie en normen en waarden van medewerkers. Bij soft controls ligt de nadruk op het creëren van een motiverende en stimulerende omgeving. In de veronderstelling dat daarmee de persoonlijke doelstellingen in het verlengde van de organisatiedoelstellingen komen te liggen en de werknemer daarmee altijd handelt in belang van de organisatie.

Voorbeelden hiervan zijn: tone-at-the top, gedragscodes, integriteitscodes, klokkenluidersregeling, beleid met betrekking tot ongewenst gedrag, periodiek (minimaal 1 keer per jaar) agenderen van de frauderisicoanalyse et cetera.

Binnen WIL zijn de volgende algemene zaken ingeregeld die verband houden met fraudepreventie:

- Screening van personeel (verklaring omtrent gedrag)
- Personeel legt bij indiensttreding een ambtseed of belofte af
- Er is een klokkenluidersregeling
- Er is een vertrouwenspersoon
- Er is een integriteitsbeleid vastgesteld en een gedragscode integriteit
- Personeel dient nevenwerkzaamheden op te geven
- Er is sprake van vastgesteld informatieveiligheidsbeleid en personeel tekent bij indiensttreding een geheimhoudingsverklaring
- Er is een Functionaris gegevensbescherming aangesteld

Frauderisico-inventarisatie

Proces activiteit en Risico-omschrijving per programma	Inschatting waarschijnlijkheid	Inschatting mogelijke financiële impact	Inschatting overall risico	Inschatting niet financiële impact	Beheersmaatregelen	Inschatting netto (rest)risico
	Laag: <25% middel: 25-75% Hoog: >75%	Laag: <€100.000 middel: € 100.000 - € 500.000 Hoog € 500.000>	op basis van kans*impact			

Programma bedrijfsvoering

Personeels- administratie WIL: Het risico dat in de personeels-en salarisadministratie personen zijn opgenomen die niet meer in dienst zijn.	Laag	Hoog	Middel	Middel	Invoer van nieuwe medewerkers kan alleen op basis van een gevuld dossier (aanstellingsbesluit door leidinggevende e.d.) Er vindt voor betaling controle op personeelsmutaties plaats. Middels personeelsrapportages wordt periodiek bijgehouden of de personeelsoverzichten kloppen.	Middel ; Hoewel mutatielijsten voor personeel WIL achteraf worden gecontroleerd vindt de opvoer van een nieuwe medewerker niet conform het 4 ogen principe plaats. Hierdoor blijft het technisch mogelijk om personen in de financiële administratie op te voeren die niet in dienst zijn. Daarnaast is het functioneel beheer (toekennen van betaalrechten etc.) in de financiële applicatie) de salarisadministrateur belegd. Daarmee onvoldoende functiescheiding aanwezig tussen toekennen van rechten en uitvoering. Adviespunt . Controle technische functiescheiding aanbrengen al direct bij de opvoer van nieuwe personeelsleden. Gezien er voor wat betreft de financiële processen wordt overgegaan op AFAS kan dit punt bij die transitie worden meegenomen. Daarnaast het functioneel beheer van de salaris/betaalapplicatie Raet beleggen bij een medewerker die niet betrokken is bij het betalingsproces (bijvoorbeeld bij applicatiebeheer). Streefdatum : begin 2023
Facturen: Het risico dat spookfacturen worden betaald of dat de overeengekomen prestatie niet geleverd is.	Middel	Laag	Laag	Laag	Vanuit team Finance&Control vindt er een extra verificatie plaats indien een crediteur verzoekt om wijziging van betaalrekening. Bij de opvoer van nieuwe crediteuren wordt het bankrekeningnummer door een tweede financieel medewerker aan de hand van de eerste factuur gecontroleerd.	Middel : doordat het in key2F technisch mogelijk blijft om facturen klaar te zetten en te accorderen door dezelfde medewerker blijft onttrekking van middelen middels spookfacturen technisch mogelijk. Er vindt daarnaast bij opvoer van nieuwe crediteuren geen KvK check plaats. Adviespunt : Naast controle op de juistheid van het bankrekeningnummer door een 2e financieel medewerker ook de KVK gegevens laten controleren. De financiële applicatie zodanig inrichten dat klaarzetten en accorderen van een factuur door dezelfde medewerker technisch niet mogelijk is. Gezien er voor wat betreft de financiële processen wordt overgegaan op AFAS kan dit punt bij die transitie worden meegenomen. Streefdatum : eind 2023
Handmatige betalingen: Het risico dat op onrechtmatige wijze gelden aan de bank- en girorekening worden onttrokken.	Middel	Laag	Laag	Middel	Bevoegdheden zijn conform interne procedures in betaalapplicaties ingeregeld. Er is functiescheiding tussen declarant en akkoord teamleider en het klaarzetten van de betaling en het fatteren akkoord bankbetaling.	Laag: restrisico is aanvaardbaar gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is.

<p>Inkopen: Het risico dat inkoop van goederen en of diensten niet onafhankelijk plaatsvindt of dat er een schijn van belangenverstremgeling ontstaat.</p>	Laag	Laag	Laag	Middel	<p>Er is een vastgesteld intern inkoopbeleid/proces. Afhankelijk van de hoogte van de inkoop/opdrachtwaarde is de wijze van aanbesteding in dit beleid bepaald en wordt JZ bij de inkoop betrokken. Dit beleid is in Medewerkers zijn verplicht tot het opgeven van nevenactiviteiten. overeenstemming met de Europese aanbestedings- richtlijnen. Er vindt per kwartaal een spendanalyse plaats waarmee potentiële overschrijdingen van de Europese aanbestedingsgrens in beeld zijn.</p>	Laag: restrisiko is aanvaardbaar gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is
<p>Memoriaalboekingen: Het risico dat bewust een onrechtmatige memoriaalboeking, verkeerde boekjaar, waardering of kostentoe rekening (verslaggevingsfraude).</p>	Laag	Middel	Laag	Hoog	<p>Er is functiescheiding tussen het opstellen en fiatteren van memoriaalboekingen of klaarzetten van betalingen en uitbetalen. Er is functiescheiding tussen opstellen van rapportages en interne controle (Planning&Control).</p>	Laag: restrisiko is aanvaardbaar gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is.
<p>Declaraties WIL: Het risico van fraude met declaraties, verlof.</p>	Middel	Laag	Laag	Laag	<p>Declaraties worden geaccordeerd door een leidinggevende. Betalingsbewijzen dienen te zijn toegevoegd. Er is functiescheiding tussen klaarzetten betaling, accorderen en uitbetalen.</p>	Laag: restrisiko is aanvaardbaar gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is.
<p>Beheer IT systemen: Het risico dat onbevoegd gebruik gemaakt wordt van gegevens uit de uitkeringsapplicatie BRP of Suwinet.</p>	Laag	Laag	Laag	Laag	<p>Op basis van functieprofielen worden bevoegdheden toegekend. Bij einde of wijziging dienstverband worden applicaties afgesloten. Periodiek wordt er controle uitgeoefend op het tijdig afsluiten van accounts. Bij tijdelijk personeel wordt er met een einddatum gewerkt m.b.t. toegang van applicaties. Er is een vastgesteld informatie beveiligingsbeleid. Voor Suwinkijk is er afzonderlijk beveiligingsbeleid en er vindt controle middels "loggin" plaats op de rechtmatigheid van gebruik van Suwinet. Er is een Functionaris gegevens bescherming aangesteld.</p>	Laag. restrisiko aanvaardbaar is gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is.

Programma Inkomen						
Algemene bijstand: Het risico dat er op onrechtmatige wijze gelden op een ander rekeningnummer worden uitbetaald.	Laag	Hoog	Middel	Middel	Er is in de uitkeringsapplicatie sprake van een controle technische functiescheiding tussen beoordelen en toekennen van uitkeringen en het financieel verwerken van besluiten. De uitkeringsapplicatie dwingt een extra controlefiat af door een 2e financieel verwerkende medewerker waarbij de juistheid en tenaamstelling van rekeningnummer voorafgaand aan betaling volgens het 4 ogen principe wordt gecontroleerd. Klantdossiers worden middels koppeling via de BRP in de uitkeringsapplicatie ingelezen. Uitkeringsdossiers worden altijd gedocumenteerd met persoonsgegevens (ook wijziging bankrekeningnummer).	Laag: restrisico aanvaardbaar is gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is.
Programma Inkomensondersteuning						
Bijzondere bijstand: Het risico dat er op onrechtmatige wijze gelden op een ander rekeningnummer worden uitbetaald	Laag	Hoog	Middel	Middel	Er is in de uitkeringsapplicatie sprake van een controle technische functiescheiding tussen beoordelen en toekennen van uitkeringen en het financieel verwerken van besluiten. De uitkeringsapplicatie dwingt een extra controlefiat af door een 2e financieel verwerkende medewerker waarbij de juistheid en tenaamstelling van rekeningnummer voorafgaand aan betaling volgens het 4 ogen principe wordt gecontroleerd. Klantdossiers worden middels koppeling via de BRP in de uitkeringsapplicatie ingelezen. Uitkeringsdossiers worden altijd gedocumenteerd met persoonsgegevens (ook wijziging bankrekeningnummer).	Laag: restrisico aanvaardbaar is gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is.
Programma Werk						
Participatiebudget: Het risico dat er op onrechtmatige wijze gelden op een ander rekeningnummer worden uitbetaald of dat er facturen betaald worden waar geen prestatielevering heeft plaatsgevonden	Laag	Hoog	Middel	Middel	De uitkeringsadministratie kan nieuwe crediteuren opvoeren/bestaande crediteuren wijzigen. Trajectactiviteiten worden door de werkcoach in de uitkeringsapplicatie gezet als klanten voor trajecten worden aangemeld. Prestatielevering wordt aangenomen als er een factuur verschijnt en betreffende trajectactiviteit bij aangemelde klant in het systeem is gezet. Betaald wordt n.a.v. facturatie door medewerker UA. Trajectinkoop vindt plaats via verschillende kanalen. De afdelingsmanager tekent de contracten.	Middel: Er is geen duidelijke koppeling tussen vaststellen van de prestatielevering en betaling. Bij het wijzigen van crediteurenstamgegevens of opvoer van nieuwe crediteuren dwingt het systeem geen controlefiat af door een 2e medewerker. Daarnaast is ook niet expliciet beschreven welke checks uitgevoerd moeten worden voor opvoer van nieuwe crediteuren of wijziging van bestaande crediteurenstamgegevens. Adviespunt: Bij opvoer van nieuwe crediteuren of wijziging van bestaande crediteurenstamgegevens de uitkeringsapplicatie een extra controlefiat af laten dwingen door een 2e financieel verwerkende medewerker waarbij de juistheid en tenaamstelling van crediteur en rekeningnummer voorafgaand aan betaling volgens het 4 ogen principe wordt gecontroleerd. Daarbij voldoende expliciet beschrijven aan de hand van welke controle informatie opvoer of wijziging is toegestaan. Daarnaast voorafgaand aan betaling werkcoach laten bevestigen of betreffende trajectactiviteit ook geleverd is. Streefdatum: begin 2023

Loonkostensubsidies: Het risico dat er op onrechtmatige wijze gelden op een ander rekeningnummer worden uitbetaald	Laag	Hoog	Middel	Middel	Er is in de uitkeringsapplicatie sprake van een controle technische functiescheiding tussen beoordelen en toekennen van loonkostensubsidies en het financieel verwerken van besluiten. De uitkeringsapplicatie dwingt een extra controlefiat af door een 2e financieel verwerkende medewerker waarbij de juistheid en tenaamstelling van rekeningnummer voorafgaand aan betaling volgens het 4 ogen principe wordt gecontroleerd. Klantdossiers worden middels koppeling via de BRP in de uitkeringsapplicatie ingelezen. Uitkeringsdossiers worden altijd gedocumenteerd met persoonsgegevens (ook wijziging bankrekeningnummer).	Laag. restrisico aanvaardbaar is gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is.
Programma SW						
Personeels-administratie SW: Het risico dat in de personeels-en salarisadministratie personen zijn opgenomen die niet meer in dienst zijn.	Laag	Hoog	Middel	Middel	Invoer van nieuwe medewerkers kan alleen op basis van een gevuld dossier (aanstellingsbesluit door leidinggevende/trajectbegeleider/HR medewerker e.d.). Personeel wordt via een automatische workflow opgevoerd waarbij de opvoer in functiescheiding plaatsvindt. Mutatielijsten worden voor de betalingen gecontroleerd.	Middel. Hoewel opvoer van medewerkers in functiescheiding gaat is het functioneel beheer (toekennen van betaalrechten etc.) in de financiële applicatie bij een medewerker salarisadministratie belegd. Daarmee onvoldoende functiescheiding aanwezig tussen toekennen van rechten en uitvoering. Adviespunt: Functioneel beheer van de salaris/betaalapplicatie AFAS beleggen bij een medewerker die niet betrokken is bij het betalingsproces (bijvoorbeeld applicatiebeheer). Streefdatum: eind 2023.
Declaraties SW: Het risico van fraude met declaraties, verlof.	Middel	Laag	Laag	Laag	Declaraties worden geaccordeerd door een leidinggevende/trajectbegeleider. Declaraties verlopen via een geautomatiseerde Work-flow. Betalingsbewijzen dienen te zijn toegevoegd.	Laag. restrisico aanvaardbaar is gezien er voldoende functiescheiding aanwezig is.